

IZVORI STABILNOG MIRA

Charles A. Kupchan, *How Enemies Become Friends: The Sources of Stable Peace*, Princeton University Press, 2010, p. 448.

Pitanje o uzrocima ratova prisutno je od početka ljudske misli o politici i međunarodnim odnosima. Ovo pitanje ima i svoju neodvojivu drugu stranu – tragajući za objašnjenjem uzroka kontinuirane prisutnosti ratova u svetu, ljudi se pitaju i o uslovima mira, za koji istorija svedoči da takođe neretko „izbija“ tamo gde se do juče vodio rat. Kada, kako i zašto države ostavljaju iza sebe neprijateljstvo i sukobe, pružaju ruku jedne drugima i upuštaju se u stvaranje trajnog i stabilnog mira? Knjiga Čarlsa Kapčana (Charles A. Kupchan) *Kako neprijatelji postaju prijatelji: izvori stabilnog mira*, predstavlja jedan od najnovijih pokušaja, i to izuzetne vrednosti, da se domisli odgovor na ovo pitanje.

Ova knjiga je po mnogo čemu jedinstvena, a ta je jedinstvenost i preporučuje kao delo koje se u proučavanju rata i mira danas ne može preskočiti. Najpre, tu je širina samog Kapčanovog poduhvata. On je na jednom mestu uspeo da sistematizuje i putem dvadeset studija slučaja prikaže i objasni istorijske uspehe i neuspehe tri osnovna oblika „zona stabilnog mira“, od ranije poznatih kao koncepta u nauci o međunarodnim odnosima: približavanja (*rapprochement*), bezbednosne zajednice i unije. Napravivši odličan pregled postojeće literature o ovim konceptima, između ostalog osvrnuvši se na poznate radove Stivena Roka (Stephen R. Rock) o približavanju i Karla Dojča (Karl W. Deutsch) o bezbednosnoj zajednici, Kapčan ide korak dalje u razvijanju ovih koncepta i njihovom klasifikovanju kao oblika pomirenja među državama. Dalje, njegov teorijski pristup je jedinstven, jer je eklektički – zasnovan je na pokušaju premošćavanja razlika između realizma, liberalizma i socijalnog konstruktivizma. Istina, Kapčan prećutno daje prednost realizmu, time što tvrdi da svaki oblik pomirenja među državama počinje upravo realističkim pristupom. Prvi koraci – „jednostrano prilagođavanje“ (*unilateral accomodation*) i „recipročno uzdržavanje“ (*reciprocal restraint*) – uvek su uslovljeni realističkom „strateškom neophodnošću“, da bi tek u kasnijim fazama na scenu stupili liberalni koncept socijetalne integracije i konstruktivističko proizvođenje novih „narativa“ i identiteta. Ipak, po Kapčanu je pomirenje nemoguće dovršiti i učiniti stabilnim ukoliko ne prođe kroz sve faze. Konačno, ovu knjigu izdvaja i to što dovodi u pitanje neke skoro pa zdravorazumske „istine“ prisutne u američkoj nauci o međunarodnim odnosima. Jedna od njih je da je karakter režima u državi presudan za pomirenje, na čemu se zasniva američka politika

intervencionizma radi promene „neprihvatljivih“ režima. Druga je da ekonomska međuzavisnost vodi ka političkoj integraciji, što je takođe u novijoj istoriji navelo mnoge da naivno očekuju stabilan mir na područjima gde postoji visok stepen ekonomske saradnje. Kapčan na svojim studijama slučaja pokazuje da su i neliberalni i nedemokratski režimi itekako bili sposobni da formiraju zone stabilnog mira, dok gotovo svi analizirani slučajevi svedoče o tome da je proces političkog pomirenja uvek išao pre ekonomske integracije, a ne obrnuto. I po ovome se vidi da Kapčan malo više naginje realizmu, jer su realisti od svih škola mišljenja najmanje skloni pomenutim uprošćenim predstavama o međunarodnoj politici.

Tri činioca po Kapčanu uslovljavaju „izbijanje“ stabilnog mira. Prvi su institucionalizovana ograničenja, za koje autor dokazuje da nisu neophodan uslov, budući da su i elite koje u unutrašnjim porecima svojih država nisu bile ograničene, često bile vrlo sposobne da ograniče svoje ponašanje prema spoljnom svetu. Drugi je kompatibilnost društvenih poredaka, koja se nakon analize svih slučajeva ispostavlja kao ključan uslov pomirenja, tj. njeno odsustvo kao glavni uzrok neuspeha istog. Društvenu kompatibilnost ne treba mešati sa ekonomskom međuzavisnošću. Treći je kulturno zajedništvo, koje se pokazalo kao bitno u većini, ali ne i u svim slučajevima. Pomenute studije slučaja na kojima Kapčan testira svoje modele pomirenja jesu najvredniji i najzanimljiviji deo njegove knjige. Čitalac će tu pronaći dosta onoga što do sada nije znao, kao i da se suoči sa drugačijim pogledom na ono što mu je bilo poznato, od najobrađivanijih slučajeva približavanja SAD i Velike Britanije ili Evropskog koncerta velikih sila, pa do egzotičnih primera Irokeške konfederacije ili konfederacije Gambije i Senegala.

Društveni značaj Kapčanove knjige je veoma veliki, pre svega iz razloga aktuelnosti problema koji se u njoj obrađuje. U poslednje vreme smo svedoci pre kretanja sveta ka novom ratu, nego ka stabilnom miru: najnoviji pokušaj približavanja Rusije i SAD za vreme mandata predsednika Medvedeva i Obame po svemu sudeći je doživeo neuspeh; SAD povećavaju vojno prisustvo u azijsko-pacifičkom regionu, čime se pojačava njihovo rivalstvo sa Kinom; sve je veća opasnost od izbijanja sukoba SAD i Izraela s jedne, i Irana s druge strane. Stoga su i preporuke koje Kapčan daje američkoj spoljnopolitičkoj eliti za „izbor i stvaranje prijatelja“ od neprocenjivog značaja, jer zagovaraju ozbiljan analitičan pristup, poput onog koji je sam autor prikazao u knjizi, suprotstavljajući se uprošćenim shvatanjima koje smo pomenuli. Za čitaoce u Srbiji, knjiga je značajna ne samo zbog toga što će pomenuta globalna rivalstva i na nju uticati, već i zato što i sama može da bude predmet jedne velike ili više manjih povezanih studija slučaja uspeha i neuspeha uspostavljanja stabilnog mira. Raspad SFRJ, odnos Srba i Hrvata, Hrvata i Bošnjaka, Srba i Bošnjaka, Srba i Albanaca, Albanaca i Makedonaca, Srbije i Crne Gore, te ostalih suseda – pitanja su koja će se tek morati naučno istraživati, u potrazi za odgovorima na pitanja koja je Kapčan postavio u svojoj knjizi – kako neprijatelji postaju prijatelji.

V. T.